

Zinātnes Vestnesis

LATVIJAS ZINĀTNIKU SAVIENĪBAS LAIKRAKSTS

№ 14 (42) 1992. gada decembris

Cena 1 rublis

Zinātnieku kārtējā sanāsmē izvērsās plaša domu apmaiņa par sarežģījumiem zinātnē, par savienības attiecībām ar valsts institūcijām un iespējām izkļūt no stropceļa.

Sniedzam sēdē izteikto viedokļu saīsinātu atreferējumu.

JĀNIS STREIČS

Radošajām savienībām bija progresīva loma padomju iekārtas sagraušanā. Toreiz uzvarējām, jo bijām vienoti. Tagad atkal katrs ejam savu ceļu. Aizmirsām, ka saimniecisko krīzi ar savrupību nepārvarēt. Mūsu spēks ir vienotībā.

Radošajām personībām savienība dod iespēju atbrīvoties no vientulības, diskomforta sajūtas, kā arī apliecināt savu esamību.

Kad atbrīvojamies no Maskavas pakļautības, izskanēja priekšlikums, ka vajag likvidēt radošās savienības. Tagad skaidrs, ka šāda lēmuma pieņemšana būtu bijusi pārsteidzīga. Savienībām ir iespēja aizstāvēt savu biedru tiesības uz darbu, uz papildu apdzīvojamo platību un citiem atvieglinājumiem.

Kinematogrāfistu savienība nolēmusi iegūt arodbiedrības statusu. Sociālo fondu izveide ļaus sniegt pabalstus tiem savienības biedriem, kas palikuši bez darba.

Pašlaik radošās savienības pastāv ārpus likuma. Augstākajai Padomei jāpieņem likums par radošajām savienībām.

JURIS ROBERTS KALNIŅŠ

Cīņu pret impērisko svešvaru sāka Latvijas inteliģence. Vēlāk uz tās pleciem pakāpās politiķi un sev piesavināja uzvaras laurus.

Ģan parlaments, ģan valdība tagad maz rēķinās ar inteliģenci. Deputāti vairs nedomā par atbildību pret tautu. Priekšplānā tiek izvirzītas savtīgas intereses. To apliecināja kaut vai automašīnu dalīšanas jandālinš.

Pašlaik, kad tuvojas saeimas vēlēšanas inteliģence nedrīkst būt pasīva. Ar politiku jānodarbojas ikvienam savas valsts patriotam. Jāpierāda, ka arī politikā var strādāt godīgi, bez meliem un krāpšanas. Jāizbeidz pazemojošā koķetēšana ar austrumu lielvalsti.

Inteliģencei jāpieņem sava nostāja — ko atbalstīt vai noraidīt līdzšinējā valdības darbībā. Jāizvēlas, kuras programmas ieteikt tautsaimniecības krīzes novēršanai.

Inteliģences vēlējumi jā dara zināmi tautai. Tie no teikti radīs vajadzīgo atbalstu.

PĒTERIS CIMDIŅŠ

Pirms aicina citus, jā sakārtojas pašiem. Jānosaka zinātnes stratēģija. Un ne jau no augšas! Valdība var uzņemt finansēt piecus sešus institūtus. Bet pārējiem liks privatizēties.

ANO VIZĪTE

Rīgā viesojās ANO starptautiskās sadarbības centra pārstāvji.

Šās vizītes mērķis bija iepazīties ar Latvijas zinātnes organizāciju un finansiālo stāvokli, kā arī palīdzēt tai iesaistīties pasaules aprīvē. Viesi tikās ar Latvijas Zinātnes padomes priekšsēdētāju Ivaru Knētu, Zinātņu akadēmijas viceprezidentiem Jāni Stradiņu un Tāli Milneru, akademiķi sekretāru Andreju Siliņu. Sarunās piedalījās arī vairāku ZA institūtu direktori vai to vietnieki.

Viesi tika informēti par zinātnes struktūrām Latvijā — par LZP, ZA un tās pāreju uz personālo akadēmiju,

ASV mecenāta Dž. Sorosa dibinātā Centrāleiropas Universitāte piedāvā palīdzību programmas

«PABALSTI ZINĀTNISKAJIEM PĒTĪJUMIEM»

ietvaros.

Mērķis: Atbalstīt pētniecības darbus, ko veic augstākās mācību iestādes, akadēmijas vai individuālie pētnieki.

Iespējami divi pabalstu veidi:

1. Pabalsts individuālajiem pētniekiem
paredzēts laika posmam no 6 mēnešiem līdz 2 gadiem. Uz to var pretendēt augstas klases

speciālisti — akademiķi un profesori kā arī jaunie zinātnieki. Pabalstu lielums šīs programmas ietvaros nepārsniedz 150—300 USD mēnesī, un to nosaka, ievērojot pretendenta kvalifikāciju un pieredzi kā arī programmas īstenošanas īpatnības.

2. Pabalsts grupu projektiem
paredzēts, lai atbalstītu zinātnieku darba grupas, kurās apvienojušies speciālisti no dažādām valstīm. Pabalsta lielumu nosaka, ievērojot projekta vērienīgumu un darba apjomu.
Pabalstus piešķir konkursa kārtībā. Īpaša uzmanība tiks veltīta projektiem, kuri aptver vairākas piedāvātās nozares un, kuriem

ir būtisks sakars ar Centrālās Eiropas jautājumiem.

Iespējamās pētījumu jomas: ekonomika, vēsture, politika, socioloģija, jurisprudences, literatūra, mākslas vēsture, apkārtējās vides aizsardzība, Eiropas studijas, starptautiskās attiecības, filozofija.

Anketu nodošanas termiņš 1992. gada 20. decembris.

Pieteikuma anketas un sīkaku informāciju var saņemt:

Sorosa fonds — Latvija
K. Barona ielā 31
tālr. 280641.

Zinātnieku savienībā

Vai šāda perspektīva zinātniekus apmierinās! Grūti uz to atbildēt. Varbūt tomēr rīkoies pēc sava ieskata! Ķirzaka aizstāvošies nomet savu asti. Ar savu mazāk vērtīgo potenciālu līdzīgi varētu rīkoies arī zinātnieki. Latvijas inteliģencei vajadzētu organizēt savu forumu un izlemt par turpmāk darāmo, lai ātrāk ieietu Eiropas aprīvē. Ir svarīgi pareizi novērtēt stāvokli, ne teikt precīzas prognozes.

Ar labi pārdomātu uzstāšanos var panākt ļoti daudz. Tā iedarbojas uz tautu.

VILNIS ZARIŅŠ

Zinātniekam jāaktīvizējas, jāizveido pozitīva programma. Kritizēšana pašlaik nedod nekādu labumu. Intelektuālie spēki jākoncentrē nevis pretdarbībai, bet gan krīzes pārvarēšanai.

Sabiedrībā atsaucību negūsim, ja sūksīsimies par savām grūtībām. Turklāt ir egoistiski žēloies šajā laikā, kad pensionāri dzīvo pusbadā.

Ne parlaments, ne valdība zinātniekam simpātijas neizrāda. Atliek tikai paļauties uz sevi un darboties saskaņoti un enerģiski. Nedrīkst cerēt tikai uz likteņa žēlsirdību.

ANDREJS SILIŅŠ

Zinātnē tiek atvēlēti pāris procenti no valsts budžeta līdzekļiem. Ar tiem var uzturēt tikai nelielu zinātnes daļu. Citās valstīs zinātnieki prāvus finansējumu saņem no ražošanas uzņēmumiem. Arī Latvijas zinātniekam neatlaidīgāk jāmeklē iespējas noslēgt līgumus. Pagaidām līgumdarbi zinātnē dod apmēram desmit procentus no visiem līdzekļiem.

Zinātnes padomes uzdevums ir aizstāvēt zinātniekus. Taču to nav viegli izpildīt, jo pietrūka līdzekļu.

INDULIS STRAZDIŅŠ

Valsts atrodas ļoti sarežģītā situācijā. Un Augstākās Padomes vērtējumam nevajadzētu pietikt ar iepriekš pieņemtu atliekumiem. Jābūt objektīviem.

Tiesa, ar zinātni saistītos jautājumus parlamentā neizskata tik bieži, kā mēs gribētu. Likumu par zinātni pieņēma ar lielu nokavēšanos, un tas paspējis jau novecot.

Jāpiebilst, ka likumu pieņemšana ne vienmēr visu atrisina. Ja pietrūkst naudas, likumi nedarbojas.

Zinātnieki sūdzas, ka parlamentā viņus neuzklausa. Taču šajā gadījumā vainojami ne tik daudz deputāti, cik paši zinātnieki. Zinātnieku savienībai, manuprāt, pietrūkst vienotas politiskas programmas. Bez šādas programmas nebūs panākumu arī saeimā.

M. OSKARS

JĀNIS FREIMANIS

Zinātnes koncepcija nav izstrādāta. Tātad paši neesam tikuši skaidrībā, kurus zinātnes virzienus attīstīt, kurus ne. Zinātnieku savienībai jānodrošina, lai Zinātnes padome būtu darbaspējīga. Par kontaktiem ar parlamentu un valdību ir jā rūpējas pašiem zinātniekiem. Ja šo kontaktu nebūs, neviens mums nepalīdzēs.

Grūtajos krīzes apstākļos ir nožēlojami nemīgtīgi atkārtot: cik mums tagad slikti. No šādas kļūgāšanas faču nepaliks labāk. Galvenais ir prast pareizi novērtēt situāciju un darīt visu iespējamo, lai krīzi pārvarētu.

Zinātniekam ir jāiekļaujas valsts politiskajā dzīvē, jāiesaistās partijās, jāpiedalās vēlēšanu sarakstu izveidošanā. Ja aktīvi nedarbosies, paliksim tur, kur pašlaik esam — pie sasītas siles.

* * *

Rosinošus ieteikumus sanāsmē izteica arī citi runātāji. Galvenā problēma — mobilizēt zinātnes spēkus aktīvai rīcībai. Jāatceras, ka ASV krīzes laikā zinātnieki ātri vien valdībai iesniedza daudz efektīvu priekšlikumu un tādējādi palīdzēja novērst draudošās briesmas. Vai tad Latvijas zinātniekam nebūtu jāseko šim paraugam!

Zinātnieku savienībai jā rada plaša darba fronte, attiecīgi jāpārstrukturējas. Zinātnieku savienībai varbūt pat jā rada savs politiskais klubs.

Zinātniekam jā dara viss iespējamais, lai celtu savu prestižu, popularitāti. [Tagad nereti pat pīparbodies populāritātē pārspēj zinātniekus.] Zinātniekam daudz vairāk jāuzstājas republikas presē. Ir jā rada pareizs priekšstats par zinātnes lomu valsts dzīvē.

VILHELMS ĻUTA

Latvijas Zinātņu Akadēmijas pilnsapulcē

1992. GADA 24. NOVEMBRIĒ IEVĒLĒTI

ISTENIE LOCEKĻI:

Jūlijs ANŠEVIČS, Juris BOJĀRS, Jānis-Oļģerts ĒRENPREISS, Jānis FREIMANIS, Vija KLUSA, Ilmārs LAZOVSKIS, Oļģerts LIELAUSIS, Nikolajs VEDERNIKOVS, Gundars TETERS.

KORESPONDĒTĀJLOCEKĻI:

Andris BUIKIS (matemātika), Imanis BĒRSONS (fizika), Andrejs ČĒBERS (fizika), Māris JANSONS (fizika), Rolands RIKARDS (mehānika), Jānis VĪBA (mehānika), Andris KRĒSLIŅŠ (enerģētika), Ivars KALVIŅŠ (ķīmija), Eriks KUPČE (ķīmija), Andris STRAKOVŠ (ķīmija), Henriks ZENKEVIČS (bioloģija), Jānis VOLKOLĀKOVŠ (medicīna), Andrejs ČĀLTĪS (lauksaimniecība), Kārlis ARĀJS (literatūrzinātne un folkloristika), Bronislavs TABŪNS (literatūrzinātne), Maija KŪLE (filozofija), Oļģerts KRASTIŅŠ (ekonomika), Kalvis TORGĀNS (tiesību zinātnes), Vilnis PĀVULĀNS (vēsture), Jānis KRASTIŅŠ (arhitektūra).

GODA LOCEKĻI:

Roberts AKMENTIŅŠ, Uldis BĒRZIŅŠ, Andrejs EGĻĪTIS, Lāzars JAVORKOVSKIS, Jānis KLĪDZĒJS, Raimonds PAULS, Indulis RANKA, Džemma SKULME, Veronika STRĒLERTE, Velta TOMA, Evalds VALTERS.

ĀRZEMJU LOCEKĻI:

Norberts ANGERMANIS (vēsture, Vācija), Sigurds GRAVA (arhitektūra, ASV), Benjamiņš JĒGERS (literatūrzinātne, ASV), Uldis ĢĒRMANIS (vēsture, Zviedrija), Heincs ISREITS (kultūras vēsture, Vācija), Vītauts KALNIŅŠ (bioloģija, Kanāda), Staņislavs LADUSĀNS (teoloģija, Brazīlija), Jānis ROZENTĀLS (teoloģija, ASV), Aļģirts SABAĻAUSKIS (valodniecība, Lietuva), Juris SILĒNIĒKS (literatūrzinātne, ASV), Pēteris SĒRENSENS (ģeoloģija, Dānija), Rasma SILDE-KĀRKLIŅA (politoloģija, ASV), Vilfrīds ŠLAUS (socioloģija, Vācija), Volfgangs ŠMIDS (filoloģija, Vācija), Fridrihs ŠOLCS (literatūrzinātne, Vācija), Aleksandrs VANAGS (valodniecība, Lietuva).

LZA PREZIDIJĀ

Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidija sēdē
1992. GADA 5. NOVEMBRI

izskatīja jautājumu par LZA līdzdalību Latvijas augstākajā izglītībā. Lai veicinātu zinātnes un izglītības integrāciju, saglabātu tiesības LZA institūtos piešķirt zinātniskos grādus un radītu iespēju šo institūtu zinātniekiem piedalīties ar augstāko izglītību saistītās starptautiskās programmās, prezidijs nolēma akceptēt priekšlikumu par Rīgas akadēmiskās universitātes (RAU) veidošanu, ko asociētu LZA. Līdz 1. decembrim jāsaņem informācija par zinātnisko institūciju promocijas un habilitācijas padomēm, to nolikumiem un paveikto darbu, jāapzina institūtos esošie doktoranti u. c. zinātnieki, kas gatavojas iegūt habilitētā doktora zinātnisko grādu, kā arī institūtu darbinieki, kuri spēj un vēlas lasīt lekciju kursus doktorantiem u. c. līmeņa studentiem, norādot šo kursu tēmas un tīmu saturu. RAU nolikuma izstrādei jāizveido komisija (prof. A. Siliņa vadībā), bet praktisko jautājumu risināšanai jāpiesaista darbinieks LZA Sekretariāta sastāvā. Veidojot RAU, jāatrod sadarbības formas ar augstskolām.

Prezidijs apstiprināja vienota parauga LZA doktora habilitētā doktora diplomus, kuru parakstis LZA prezidents un attiecīgās padomes priekšsēdētājs.

Prezidijs apstiprināja LZA pilnsapulces dienaskārtību š. g. 24. novembrī: 1. Par LZA Statūtu grozījumiem (referents — prezidents J. Lielpēteris); 2. Jaunu LZA

locekļu vēlēšanas; 3. Jauna LZA prezidija locekļa vēlēšanas; 4. Referāts «Rīgas Latviešu biedrības zinātņu komitejas («Academia Scientiarum Latviensis») — pirmās latviešu personālās ZA darbība, sasniegtais un nepaveiktais (1932.—1940.) (referents — ģ. loc. J. Stra-diņš).

Prezidijs apstiprināja LZA Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļā 1992. gada 16. oktobra kopsapulcē ievēlētos LZA goda doktorus: Alekseju Apīni, Jāni Gai-guli un Līgu Rupertu.

Aleksejs APĪNIS — literatūrzinātnieks. Dzimis 1926. g. Rīgā. Beidzis Latvijas universitātes Filoloģijas fakultāti, ieguvis filol. zin. kand. grādu. Strādā Valsts bibliotēkas Reto grāmatu nodaļā (kopš 1951. g.), Latvijas Universitātes docētājs (kopš 1960. g.). Izciels latviešu speciālists grāmatniecības vēsturē un latviešu rokkrastu literatūrā. Rinda zinātnisku publikāciju, arī «Latviešu grāmatniecība no pirmsākumiem līdz 19. gs. beigām» (1977.), «Neprasot atļauju. Latviešu rokkrastu literatūra 18., 19. gs.» (1987.), «Grāmata un latviešu sabiedrība līdz 19. gs. vidum» (1991.) u. c. Jānis GAIGULIS — ekonomists, sabiedrīks darbinieks. Dzimis Rīgā, 1920. g. Absolvējis Rīgas pilsētas Viļa Olava komercskolu 1938. gadā. Studējis faulsaimecību Latvijas universitātē (1938.—43.). 1944. g. aizbraucis uz Zviedriju, 1953. g. — uz ASV. Darbojies kā privātfūzņēmējs. Koncerna «Domino sugar» firdzniecības, ražošanas un peļņas

plānošanas un budžeta administrācijas galvenās pārvaldes vadītājs Ņujorkā (1963.—84.). 1984. g. pensionējies. Plaša sabiedriskā darbība: Latvijas skautu kustība Zviedrijā, Latviešu Nacionālā fonda Padomes loceklis Stokholmā (1952. g.), ALA Valdes loceklis un jaunatnes sekcijas vadītājs (1953.—57.). AABS direktors rīkotājs kopš 1968. gada. Referējis zinātniskās konferencēs un publicējis par sadarbības attīstību un problēmām Baltijas studijās. Līga RUPERTE — (dzim. Zirņīte) pedagoģe, psiholoģe. Dzimusi 1932. g. Daugavpilī. Beigusi Mičiganas universitāti (1955.). Ieguvisi pedagoģijas maģistra (1957.) un psiholoģijas doktora grādu (1973.). Strādājusi par angļu valodas pedagogu, bijusi pedagoģe vidusskolās; padomniece jauniešu un ģimenes problēmu jautājumos skolās, aģentūrās un privātpakšē. PBLA Izglītības padomes priekšsēdētāja. 3x3 nometņu koordinētāja ārzemēs un aktīva šo nometņu organizētāja Latvijā. Šīs nometnes iecerētas un organizētas kā pasaules latviešu triju paaudžu ģimeņu saieti, stiprinot mūsdienu ģimeņu tautiskumu, ģimeniskumu un vienotību. Autore daudzām publikācijām par bērnu psiholoģiju. Pēdējā laikā aktīvi publicējusies Latvijas presē.

Ar š. g. 31. decembri Dr. h. c. Andris Zvirgzds pēc paša vēlēšanas atbrīvošs no Botāniskā dārza direktora pienākumiem. Par ilggadīgu pašreizējā darbu LZA prezidijs izteicis viņam pateicību.

Par Fizikas institūta Robottehnikas centra direktoru apstiprināts Uldis MEIERSONS, kas līdz šim strādājis par centra galveno inženieri.

V. VILUMSONE

VIESI NO POLIJAS

Rīgas Tehniskajā universitātē notika konference par rūpniecības uzņēmumu privatizāciju. Tajā piedalījās arī Lodzas universitātes Ekonomikas fakultātē izveidotā Lietišķās ekonomikas institūta delegācija. Sadarbība starp abām universitātēm notiek jau vairākus gadus.

Privatizācijas jomā Polija ir tikusi krietni tālāk par Latviju. Tur jau privatizēti 80% firdzniecības, 50% būvniecības un 30% rūpniecības uzņēmumu, pavissam ap 1200. Pie mums izveidotas vairākas valsts akciju sabiedrības, bet tās nav tikušas pāri nākamajam posmam — nav izskatītas privatizācijas komisijās. Konference notika domu apmaiņa par rūpniecības uzņēmumu privatizāciju Latvijā, viesi pastāstīja, kas iecerēts šajā jomā Polijā.

Sadarbība starp abām augstskolām neaprobežojas tikai ar kopēju konferenču rīkošanu. Lodzas universitātē paredzēts rīkot trīs mēnešu semināru par mārketingu un ar to saistītiem jautājumiem. Tajā piedalīties tika uzaicināti arī RTU speciālisti. Šim pasākumam Merilendas universitāte (ASV) jau atvēlējusī 60 tūkstos dolāru, tā ka par finansiālo pusī mums nebūtu jādomā. Paredzēta arī grāmatu apmaiņa. Lodzas universitāte izdos divas grāmatas: «Metodes, kā aprēķināt uzņēmumu pašizmaksu» un «Līzings — forma, kā realizēt uzņēmumu privatizāciju». Tās domātas studentiem, bet lieki noderēs arī mēdžeriem, un RTU speciālisti

ir ļoti ieinteresēti saņemt šīs grāmatas (kaut arī poļu valodā). Viesi apsolīja atsūtīt šo grāmatu kserokopijas. Nākamgad iznāks mūsu premjerministra padomnieka Jura Luna grāmata «Enerģētikas uzņēmumu rekonstrukcijas pamatprincipi biznesa struktūrās», kas savukārt ieinteresēja viesus, un to RTU apņemas nogādāt Lodzā. Līdz šim starp abām augstskolām pastāvēja arī studentu apmaiņa, taču šogad tas nenotika, jo bija par dārgu.

Kuluārsarunās uzzinājām vairākas novitātes, piemēram, ka Varšavā un Gdaņskā nav bezdarbs. Arī to, ka Polijā ir daudz nelegālo viesstrādnieku no Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas. Samaksa par darbu ir divas reizes mazāka nekā poļu strādniekiem, bet viņi apmaiņā zlotus pret dolāriem, pēc tam savās zemēs dolārus pret rubļiem un ir ļoti apmierināti. Arī darba devēji ir apmierināti, jo šie cilvēki strādā «pa kluso», par viņiem nav jāmaksā apdrošināšanas nauda, dažādi nodokļi utt.

Palūdzu profesorū T. Janušu nedaudz pastāstīt par Ekonomikas fakultāti. Lūk, ko viņš pastāstīja:

— Tajā mācās 1500 studentu. Šogad konkurss bija 2 reflektanti uz vienu vietu. Visi mūsu absolventi iekārtojas darbā un nopelna vidēji 250 dolāru mēnesī. Daudzi aiziet strādāt uz privātajiem uzņēmumiem. Arī skolotāji samērā viegli atrod darbu; to nevar teikt par inženieriem — tehnisko fakultāšu absolventiem. Ārstus tagad gatavo mazākā skaitā un līdz ar to nav arī darba problēma.

Pēc diviem gadiem Lodzā notiks nākamā konference par mazo uzņēmumu problēmām.

O. MARTS

VĒRTĒ DĀNI

Latvijas un Dānijas Zinātnes padomes bija vienojušās par Latvijas zinātnes starptautisku novērtēšanu. Nu tas ir paveikts. Mūsu zinātnieki, iepazīnušies ar starptautisko ekspertu slēdzienu pirmo variantu 15 dažādos zinātnes virzienos, izteikuši savu viedokli, ieradās pretvizītē Dānijā. Tur akadēmiķis Ivars Knēts tikās ar visu ekspertu grupu vadītājiem, informēja viņus par Latvijas zinātnes pašreizējo stāvokli un finansēšanas pārmaiņām, stāstīja par augstskolu un Zinātņu akadēmijas integrācijas norisēm.

Pavasārī nosūtītās zinātnisko darbu anofācijas bija ļoti īsas, tāpēc Dānijas pusei bija nepieciešama papildu informācija, kuru viņi arī saņēma. Mūsu zinātne ir novērtēta ar atzīmēm no 1 līdz 5, pēc šādiem trim raksturotājiem: pētnieciskā darba starptautiskā kvalifāte, zinātnieku grupas spēja izpildīt pētījumus vajadzīgajā līmenī, zinātniskā darba perspektīvas. Šie novērtējumi tika izteikti, pamatojoties uz mūsu iesniegto pētījuma darbu anofācijām, kā arī uz tiešo apmeklējumu rezultātiem Latvijas pētniecības centros. Starptautiskie eksperti izteica neapmierinātību sakarā ar visai nepilnīgajām mūsu darbu anofācijām, kas radīja grūtības precīzām darba novērtējumam.

Dažādas zinātņu nozares saņēmušas visai atšķirīgus novērtējumus. Tā, piemēram, medicīnā daudzus mūsu darbus starptautiskie eksperti neuzskata par zinātniskiem pētījumiem. Tie ir tīri klīniski un ļoti vajadzīgi darbi, taču tos mediķiem jāveic kā profesionāļiem. Tika atzīmēts — kaut arī tā nav zinātne, šos darbus arī turpmāk jāfinansē, tikai ne no zinātnei atvēlētam summām, bet no citiem avotiem. Zemu vērtējumu saņēma arī daudzi enerģētikas projekti. Vairākiem humanitāriem virzieniem, piemēram, latviešu valodas un literatūras pētījumiem, eksperti atzīmēs nelika un izteica savu viedokli vispārējā formā. Tāpat viņi atzina, ka nespēj novērtēt mūsu lielo zinātnisko organizāciju darbu. Tas ir saprotams, jo piemēram, kā lai novērtē RTU darbu kopumā, ja tas iekļaujas vismaz četrās ekspertu grupās.

Vajadzēja uzklaut arī nepatīkamākas ziņas. Apmeklējot pētnieku kolektīvus pie mums, Latvijā, starptautiskajiem ekspertiem dažviet tika pateikts (ne jau burfiski), lai nejaucas mūsu lietās. Vairākos mediķu kolektīvos tajā brīdī, kad bija jāierodas ekspertiem, attiecīgie pētnieki pazuda, kā viņu padotie joko — «ieslēdzās skapī». Tas mums godu nedara.

Kopumā ekspertīze konstatēja, ka Latvijā zinātnisko darbinieku ir tomēr par daudz, vismaz salīdzinājumā ar Dāniju. Vienlaikus tika norādīts, ka ekspertīzes slēdzieni domāti galvenokārt nākotnei, nevis pagātnes izvērtēšanai.

Akadēmiķis I. Knēts atveda arī informāciju par Dānijas zinātnes starptautisko novērtējumu. Ar šiem materiāliem mūsu ekoloģijas, lauksaimniecības, medicīnas un fizikas speciālisti var iepazīties LSP starptautiskās koordinācijas centrā — Kalķu ielā 1, 322. ist. un salīdzināt ar savu veikumu.

Oficiālu dokumentu par ekspertīzes rezultātiem Latvijas Zinātnes padome saņems līdz Jaunajam gadam.

O. M.

Vai tiešām — visu no nulles?

Emīlija Gudriniece Latvijas Zinātnes savienības biļetenā publicējusi komentāru, kurā, atreferējot Rūpniecības ministrijas pārvaldes vadītāja Agra Skujas uzstāšanos, apgalvo, ka farmaceitiskajā rūpniecībā gatavo zāļu formu ražošanā Latvijā viss jāsāk no nulles.

Vai tiešām tā ir? Lai atbildētu uz šo jautājumu, der atcerēties, kā attīstījies Latvijas farmaceitiskā rūpniecība, kā arī iepazīties tuvāk ar tās stāvokli patlaban.

1948. gadā tika izveidota Rīgas medicīnisko preparātu rūpniecība, kura jau pirmajā darba gadā saražoja 53 900 flakonus penicilīna. 1973. gadā, pirms rūpniecības daļējas nojaukšanas, tā saražoja apmēram 14 miljonus tablešu iepakojumu gadā (oleandomicīnu, oelefetrīnu, grizefulvīnu un saharīnu), 8 miljonus dražeju iepakojumu (nistatīnu un tetraciklīnu) un ap 25 miljonus flakonu ar sterilajiem preparātiem (metilcīnu, bicilīnu un ekonovocilīnu). Tajā laikā darbu sāka lielle medikamentu ražošanas kompleksi Penzā un Krasnojarskā, līdz ar to Rīgas medicīnisko preparātu rūpniecība daļēji zaudēja savu nozīmīgumu, tāpēc ka LPSR vadībai bija svarīgi uzlabot transporta kustību Rīgā, rūpniecība 1973. gadā pātrauca antibiotiku ražošanu.

Protams, arī tolaik bija cilvēki, kas prafa saskatīt farmaceitiskās rūpniecības perspektīvas. 1974. gadā Rīgas medicīnisko preparātu rūpniecības atlikušo daļu savā ziņā pārņēma S. Hillera vadītās Organiskās sintēzes institūts, lai līdztekus biotehnoloģijai attīstītu arī gatavo zāļu formu ražošanu. Te īsā laikā tika apgūta vairāku institūtu izstrādāto preparātu (midantāna, furagīna un furazolidona u. c.) izlaide tablešu formā. Institūta vadība izveidoja arī gatavo zāļu formu laboratoriju, kas joprojām darbojas. Šī laboratorija tika apgādāta ar modernu pētniecības iekārtu, tai tika uzceltas jaunas piemērotas telpas. Laboratorija ir izstrādājusi ražošanas tehnoloģiju vismaz 50 ārstniecības līdzekļiem, kuri sintezēti Organiskās sintēzes institūtā, kā arī citos institūtos un uzņēmumos Maskavā, Pēterburgā, Viņņā.

1979. gadā Medicīnas preparātu rūpniecībā tika uzstādīta firma «Bosch», «Hoffinger-Karg» un «Ulmann» tehnoloģiskās līnijas sterilo injekcijas formu un kapsulu ražošanai. Produkcijas sarakstā parādījās tādi nosaukumi kā fforafūra 4% šķīdums, L-asparagināze, bleomicēfīns, angiotenzīnamīds, leakadīns, cīfarabīns u. c.

1985. gadā, pēc Organiskās sintēzes institūta Eksperimentālās rūpniecības un Rīgas medicīnisko preparātu rūpniecības apvienošanās, tika paplašināts tabletešanas iecirknis, uzstādīta firmas «Glatf» «virstošā» slāņa aparātūra granulu veidošanai un tablešu pārklāšanai. Tas deva iespēju zāļu nomenklatūras sarakstu papildināt ar cefaleksīnu kapsulās, solizīmu un somilāzi tabletes ar pārklājumu, kas nešķīst kuņģī, un bisakodīlu tabletes ar pārklājumu.

1992. gadā injekciju preparātu iecirknī ir izdarīta rekonstrukcija, iegādāta jauna iekārta, kas 2 reizes palielina tā jaudu liofilizēto preparātu ražošanā, tabletešanas iecirknī uzstādīta pilnīgi automatizēta firmas «Ulmann» pakošanas līnija, firmas «Kilian» tabletešanas prese.

Tagad firma «Grindeks», kas ir Eksperimentālās rūpniecības un Medicīnas preparātu rūpniecības darba turpinātāja, var gadā saražot ap 5 milj. sterilu ampulētu preparātu, 250 milj. tablešu un kapsulu un iepakot tās blisteros. Pa šo laiku izauguši erudīti speciālisti, radīts analītiskais kontroles dienests, kas garantē zāļu kvalitāti.

Raugoties atpakaļ uz padarīto, profams, ne viss šķiet labi pārdomāts. Sevišķi to varētu teikt par dzīšanos pēc oriģinālītes un pirmatklājēja lauriem jomās, kur viss tāpat jau bija skaidrs. Tomēr nekāsim sev ubaga farbu kaklā un nesauksim, ka nekā nav, ka nevaram un nemākam, ka viss jāsāk no jauna. Strādāsim, cienot pašu tēvzemes ražojumus, jo tehniski mēs esam spējīgi vismaz 25% apjomā papildīt to groziņu, ar kuru Labklājības ministrija iecerējusi apmierināt Latvijas iedzīvotāju vajadzības pēc zālēm.

Cienītajai Latvijas Ķīmiku savienībai un tās valdei žēlošanās vietā vajadzētu kopā ar Latvijas augstskolām un sevišķi Medicīnas akadēmijas Farmācijas fakultātes mācītspēkiem domāt par mūsdienu prasībām atbilstošu farmaceitu tehnoloģu sagatavošanu darbam ārstniecisko formu rūpnieciskajā ražošanā, kā arī, izmantojot savu autoritāti, centies noskaņot valdību un parlamentu, ka ir nepieciešams pieņemt likumus, kas attīstītu farmaceitisko rūpniecību — vienu no tradicionālām un ienesīgākām Latvijas rūpniecības nozarēm.

ENERĢĒTIKU IEVĒRĪBAI

Zinātnes padomes mehānikas, mašīnbūves un enerģētikas ekspertu komisija konstatējusi, ka enerģētiskā veikto pētījumu apjoms pašlaik ir mazs. Arī līdzekļu nepietiek.

Lai stāvokli uzlabotu, tiek izsludināta papildus pieņemšana grantiem, kuru pētījumu tematika saistīta ar enerģijas taupīšanu.

Pieteikumi jāiesniedz parastajā kārtībā līdz šī gada 15. decembrim.

GAN APKURINĀT, GAN VĒDINĀT

Skandināvijas valstīs ēku komunālie inženieri, kas nodarbojas ar ēku siltuma, ūdens un gāzes apgādes, kā arī ar ventilācijas un kanalizācijas jautājumiem, ir apvienojušies nacionālās asociācijās, kuras savukārt veido vienu kopēju visas Skandināvijas asociāciju SCANVAC. Reizi gadā par kārtai katrā no dalībvalstīm viņi pulcējas darba seminārā, kurā apspriež šā virziena problēmas un izvēlas, ko akcentēt turpmākajā darbībā. Šogad šis pasākums no 5. līdz 7. novembrim notika Rīgā. Kāpēc pie mums?

Rīgas Tehniskajā universitātē ir uzkrāts ievērojams zinātniskais potenciāls. Notiek sadarbība ar Dānijas Tehnisko universitāti TEMPUS programmas ietvaros. Abas partneraugstskolas ir guvušas atzīstamus panākumus ēku un pilsētu inženiersistēmu izveidē un pētniecībā. Labas, draudzīgas attiecības izveidojušas starp profesoriem Andri Krēslīņu un Oli Fangeru, kas ir tagadējais SCANVAC prezidents un vadīja semināru Rīgā. Abi, katrs savā augstskolā, vada pat vienāda nosaukuma katedras. Arī citi šā Skandināvijas valstu virziena speciālisti jau vairākkārt tikusies ar mūsējiem Stokholmā, Helsinkos, Sanktpēterburgā, Maskavā un citur. Rīgas Tehniskajā universitātē ir spēcīgs zinātniskais centrs, kas interesē ziemeļkaimiņu speciālistus, un profesors A. Krēslīņš viņiem piedāvāja apmeklēt Latviju. Skandināvi savukārt piedāvāja Rīgā organizēt viņu darba semināru un uzaicināja tajā piedalīties arī līdzīgu Igaunijas un Lietuvas asociāciju pārstāvjus. Tika izteikts priekšlikums visām trim Baltijas valstīm iestāties SCANVAC asociācijā, un semināra laikā visas trīs mūsu valstis piekrita kļūt par asociācijas locekļiem.

Latvijā ir izveidota Siltuma, ūdens un gāzes tehnoloģijas inženieru savienība, kuras prezidents ir Andris Krēslīņš un viceprezidenti — municipālā uzņēmuma «Ūdens apgāde un kanalizācija» vadītājs Uldis Bambe un valsts uzņēmuma «Latvijas gāze» vadītājs Adrians Dāvis. Augstskolai naudas nav, toties abi uzņēmumu

vadītāji atrada iespēju materiāli atbalstīt semināra rīkošanu, kaut arī galvenos izdevumus sedza skandināvu puse. Semināra praktisko organizēšanu, t. i., programmas, dokumentu, braukšanas biļešu u. c. nodrošināšanu, veica Dānijas asociācijas DANVAK rīkotājdirektors Ole Krankers.

Par to, ko Latvijai dos iestāšanās SCANVAC asociācijā, stāsta profesors Andris Krēslīņš:

— Vispirms, tas dos iespēju regulāri saņemt informāciju no Skandināvijas valstīm par nacionālo normu un standartu izveidošanu šajā zinātnes un tehnikas jomā. Mums daudz kas palicis pāri no bijušās PSRS «gostiem». Civilajās inženierbūvēs izmantoja un normēja tikai melnos metālus, jo krāsainie nokļuva militārajā rūpniecībā. Neviens rietumvalstī tērauda caurules ne liek ne zemē, ne ēkā. Pie mums to darīja. Melnie metāli bija ļoti lēti, arī enerģija faktiski neko nemaksāja, to pat pavirši uzskaitīja, un siltumenerģijas skaitītāju vēl šodien nav. Latvijā visas normas jāpārstrādā, ievērojot ekonomisko viedokli. Turklāt mums jāveic inženieru licencēšana. Līdz šim inženieris saņēma augstskolas diplomu, un viss. Tagad mūsu savienība licencēs inženierus un izniegs viņiem starptautiska līmeņa diplomus. Skandināvijas inženieri var un drīkst strādāt visā pasaulē, tas jāpanāk arī mums, un no viņiem ir ko pamācīties. Nākamā gada jūlijā Somijā notiks starptautiska konference par ēku un pilsētu inženiersistēmām. Mums pateica, ka Baltijas valstīm tiek rezervētas 12 vietas un dalības nauda, kas ir visai prāva, nebūs jāmaksā, pašiem jānodrošina tikai ceļa izdevumi. Vai tas jau nenozīmē, ka esam uzņemti SCANVAC sastāvā, nemaz negaidot oficiālo slēdzienu no Stokholmas, kur par to spriedīs tūlīt pēc Rīgas semināra!

Pie mums bija ieradies SCANVAC informatīvā žurnāla redaktors Halvors Rostads no Norvēģijas. Mēs arī plānojam izdot Baltijas valstu asociāciju kopēju informatīvo biļetenu. Norvēģu kolēģis laipni piedāvāja ne vien iespiest to, bet arī izplatīt Skandināvijā, citur Eiropā un ASV. Ja mēs līdz 1. februārim nosūtīsim uz Oslo biļetena tekstu angļu valodā, tad jau agrā pavasarī tas nāks klajā. Vēl H. Rostads uzdāvināja mums kopējamo mašīnu «Kannon».

Atvadoties Dānijas, Norvēģijas, Zviedrijas un Somijas pārstāvi izteica vēlēšanos biežāk redzēt mūs Baltijas jūras viņā krastā.

OSKARS MARTINSONS

PAR MEŽU IZMANTOŠANU

Latvijas Zinātņu akadēmijas sēdē izvērtēja mežu izmantošanas problēmas.

Sēdē līdz ar akadēmijas locekļiem piedalījās arī meža zinātnieki, koksnes pārstrādātāji, sabiedrisko organizāciju pārstāvi u. c. interesenti.

Ievadvārdus par Latvijas meža izmantošanu, pārstrādi un atjaunošanu teica Latvijas meža ministrs K. Šjakota. LZA kor. loc. I. Leviņš (no Latvijas Valsts Mežzinātnes institūta «Silava») referēja par meža kompleksa attīstību un problēmām, bet šā paša institūta laboratorijas vadītājs L. Linarts — par meža politiku Latvijā. Par meža izmantošanu referēja vairāki sēdes dalībnieki: firmas «Gauja» galvenais speciālists Z. Baltpurviņš par kokapstrādes attīstību, bet LZA Koksnes ķīmijas institūta zinātnieki — par celulozes un papīra ražošanas perspektīvām (A. Treimanis) un par furfurola un citu mežķīmijas produktu ražošanas perspektīvām (kor. loc. N. Vedernikovs).

Debatēs uzstājās LZA īst. loc. M. Beķers, kor. loc. P. Prokofjevs, P. Guļāns, AP deputāts A. Berķis, Pasaulē dabas fonda (WWF) pārstāvis Latvijā U. Rotbergs u. c.

Apspriešanas gaifa liecināja par to, ka Latvijā nepieciešama vienota valsts meža politika, kam jābūt virzītai uz maksimāliem ienākumiem no meža, obligāti saistot to ar ekoloģiski nevainojamu mežu apsaimniekošanu. Jāpalielina meža kompleksa loma valsts ekonomikas stabilizācijā. Šajā darbā okfrīvi jāiesaistās ne tikai mežzinātniekiem un koksnes izmantošanas speciālistiem, bet arī cīfa profila zinātnes darbiniekiem, lai izveidotu Latvijas zinātnieku ieteiktu programmu.

Ar zinātnieku aktīvu līdzdalību patlaban tiek veidota valsts programma «Meža resursi». LZA sēdes mērķis ir arī šīs kompleksās programmas zinātniskā pamatojuma izvērtējums.

LZA savas rekomendācijas izstrādās tuvāko mēnešu laikā. Šīm rekomendācijām un kompleksajai programmai vajadzētu kļūt par valdības politikas pamatelementiem tuvākajos gadu desmitos.

V. VIZMA

PAZIŅOJUMI

1992. gada 15. decembrī LZA Neorganiskās ķīmijas institūta Habilitācijas un promocijas padomes sēdē Rīgā, Turgeņeva ielā 19 (2. stāvā Prezīdija sēžu zālē) notiks zinātnisko grādu pielīdzināšana un doktora disertāciju aizstāvēšana ķīmijas nozarē:

pl. 15.00 Liene **ACTIŅA** (NĶI) «Magnija, kalcija, cinka un kadmija fosfātu sintēze un īpašības».

pl. 16.00 Valdis **AVOTIŅŠ** (NĶI) «Sistēmas P-O-N savienojumu sintēze un uzbūves pētījumi».

Ar disertācijām var iepazīties NĶI bibliotēkā.

Dr. h. ķīm. **B. PURIŅŠ**,
padomes priekšsēdētājs

* * *

Habilitācijas un promocijas padomes priekšsēdētājs S. g. 21. decembrī plkst. 14.00 Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūta 413. auditorijā notiks LU Datorzinātņu nozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde, kurā zinātnisko darbu ciklu «Sintaktiskā induktīvā programmu sintēze pēc skaitļošanas piemēriem» habilitētā datorzinātņu doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs LU MII vadošais zinātniskais līdzstrādnieks, Dr. mat.

Jefims **KINBERS**.

Recenzenti: prof. J. Bārzdīņš (Latvija), prof. M. Kanoņičs (Krievija), prof. R. Vihagens (Vācija).

Ar zinātnisko darbu ciklu var iepazīties LU Zinātniskajā bibliotēkā.

Tālr. uzzinām: 229213, 224363.

J. BĀRZDĪŅŠ,
padomes priekšsēdētājs

PAZIŅOJUMI

1992. gada 22. decembrī Akadēmijas ielā 27 (sēžu zālē) notiks Latvijas ZA Koksnes ķīmijas institūta Promocijas un habilitācijas padomes sēde:

pl. 10.00 Kārļa **ŠVALBES** Dr. ing. habil. disertācijas «Pētījumi un mežožu izstrāde koksnes modifikācijai ar acetilēšanas metodi» aizstāvēšana,

pl. 13.00 Arņa **KOKOREVIČA** Dr. chem. disertācijas «Bīdes deformācijas un augsta spiediena iedarbība uz koksnes un tās komponentu struktūru» aizstāvēšana.

Ar disertācijām var iepazīties Koksnes ķīmijas institūta bibliotēkā.

Dr. Habil. Ing. **A. ALKSNIS**,
padomes priekšsēdētājs

* * *

1992. g. 22. decembrī plkst. 11.00 LZA Mikrobioloģijas institūtā notiks MI Habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde, kurā aizstāvēs disertācijas:

1. Ramona **KRŪCE**

Bioloģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai.

Tēma: «N^o — [Δ² — izopentenil] adenīna un β — indolileitiskābēzes ietekme uz rauga alkoholdehidrogenāzes kinētiskajām īpašībām».

2. Dr. biol. Pēteris **ZIKMANIS**

Habilitētā bioloģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai.

Tēma: «Raugu Saccharomyces cerevisiae fizioloģiskā aktivitāte un rezistence».

3. Amirs **ISKENDEROVS**

Tēma: «Dubultspirāles ribonukleīnskābes izdalīšana ar ultrafiltrāciju».

Ar disertācijām var iepazīties Mikrobioloģijas institūta bibliotēkā A. Kirhenšteina ielā 1. Tālr. uzzinām 426126.

MĀRTIŅŠ BEĶERS,
padomes priekšsēdētājs

Cienījamā redakcija!

Raimonda Baltakmeņa rakstā «Augšup pa lejupslidošām kāpnēm» «Zinātnes Vēstneša» 13. numurā visai nekorektā veidā skarts jautājums par Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmijas nodibināšanu, kā arī ir «analizēta» mana zinātniskā biogrāfija. Šim sacerējumam, tāpat kā citiem līdzīgiem, varētu nepievērst nekādu uzmanību, ja tas neaizvainotu vairāk nekā 500 fautsaimniecības un meža zinātnieku — doktoru un habilitēto doktoru — akadēmijas dibinātāju intereses. Šie zinātnieki izvirzīja pusotra simta delegātu uz šīs akadēmijas dibināšanas konferenci, lai veidotu jaunu zinātnisku organizāciju — līdzīgu Zviedrijas Karaliskās Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmijai, kura sekmiņi strādā nu jau kopš 1813. gada. Lauksaimniecības un meža zinātnieki kā galveno šajā organizācijā saskatīja nepieciešamību vērst savas pūles minēto zinātņu nozaru koordinācijai un ciešākai sadarbībai ar visām zinātniskām iestādēm kā Latvijā, tā arī ārzemēs.

R. Baltakmeņa sacerējums dezinformē lasītāju, jo viņa pieminētie «fakti» ir vai nu meli, puspatiesības vai arī to sagrozīšana.

Par jau pieminēto akadēmiju. Visiem zināms, ka šajā akadēmijā ir ievēlēti locekļi, var tikt ievēlēti goda un ārzemju locekļi un nav ievēlēti neviens akadēmiskais vai korespondētājloceklis. Bet R. Baltakmens, lūk, mēģina pierādīt pretējo un, kas viņam ļoti raksturīgi, bez pamatojuma. Par to arī nav ko brīnīties, jo ir notikusi interesanta pašatlāsmē — ar šāda veida sacerējumiem

acīmredzot viņš nodarbojies jau sen, — kā viņš pats raksta, ka līdzšinējie ziņojumi [arī padomju laikā] (pavisāmāros mans. A. J.) divainā kārtā mēdza «pazust».

Tāfād viņš šādus ziņojumus ir rakstījis atkārtoti, un nav ko brīnīties — viņš ir izgājis labu skolu — ilgu gadu būdams PSRS žurnālistu savienības biedrs. Par to, profams, parakstoties zem sava sacerējuma, viņš ir «aizmirsis» akcentēt. Nav laika jāveic dziļi analītiski pētījumi par to, lai konstatētu, kam šis sacerējums adresēts, kā intereses viņš aizstāv un kāpēc tas parādījies «Zinātnes Vēstneša» novembra numurā. Tāpēc apskatīsim tikai dažus piemērus. R. Baltakmeņa apgalvojums, ka no ZRA «Sigras» atdalījušās divas organizācijas — Eksperimentālā ražošanas laboratorija «Sifarm» un ZRA Seleks — novedušas apvienību līdz «čikam» ir pilnīgi nepamatotas, jo arī patlaban Latvijas Lopkopības un veterinarijas zinātniskās pētniecības institūta «Sigras» sistēmā atrodas 6 eksperimentālās saimniecības ar labāko šķirnes materiālu republikā, četrās no tām ir autonomas zinātnieku grupas, kā arī vairāk nekā 2,5 tūkstoši strādājoši. Tās ir Valsts lopkopības izmēģinājumu stacijas «Aiviekste», «Latgale», Lielplatone un Jaunpils, kā arī Valsts zinātniskās pētniecības agrofirma «Krimulda» un Valsts zinātniskās pētniecības saimniecība «Sigulda», kurās atrodas faktiski visu sugu un šķirņu dzīvnieki, arī vairāk nekā 4 tūkstoši augstākās kvalitātes slaucamo govju, eksperimentālā darba veikšanai. ERL «Sifarm» atdalījās ar citu mērķi — iepriekšējā laboratorijas vadība to gribēja pakļaut PSRS struktūrām. Par laimi tas neizdevās, un laboratorija palika republikas pakļautībā. Bet RZA (nevis kā rakstā ZRA) Seleks nekādi nevarēja atdalīties no ZRA «Sig-

ra», kaut vai tāpēc, ka nekad nav bijusi «Sigras» sastāvā. Kā lasītājs redz, šis fakts ir pilnīgi sagrozīts.

Nesim vēl vienu piemēru. Mana doktora disertācija. Nav taisnība R. Baltakmeņa apgalvojumam, ka tās eksperimentālā daļa ir veikta Vissavienības Lauksaimniecības dzīvnieku audzēšanas un ģenētikas institūtā. Disertācijas eksperimentālo daļu es veicu, pats strādājot pie tās vairāk nekā 20 gadu, galvenokārt uz republikas Valsts ciltslietu un mākslīgās apsēklošanas staciju bāzes. Biju ļoti pārsteigts par to, ka R. Baltakmens manu disertāciju sāka kritizēt jau tad, kad tā vēl nemaz nebija uzrakstīta, turklāt kritizēja to aizmuguriski, ne reizi neuzstādamies publiski — nodaļas sēdē, institūta zinātniskās padomes sēdē vai arī Vissavienības Lauksaimniecības dzīvnieku selekcijas un ģenētikas institūtā, kur tā fika atklāti aizstāvēta. Par zinātņu doktora grāda piešķiršanu zinātniskā padome nobalsoja vienbalsīgi.

Līdzīgā veidā R. Baltakmens ir interpretējis arī citus rakstā pieminētos «faktus».

Nobeigumā es gribētu rekomendēt «Zinātnes Vēstneša» redakcijai vēlreiz pārlasīt tajā pat novembra numurā publicēto profesora Artūra Mauriņa rakstu, kurā viņš ir rosinājis Jūs «pirms līdzīgu rakstu publicēšanas pārbaudīt, cik patiesi ir apgalvojumi, kas nopeļ vienu vai otru zinātnieku».

Ar cieņu
ALEKSANDRS JEMELJANOVŠ

Redakcijas piebilde:

Redakcija atvainojas Aleksandram Jemeljanovam par faktu sagrozīšanu, ko pieļāvis R. Baltakmens rakstā «Augšup pa lejupslidošām kāpnēm».

Latvijas Zinātnes un augstākās izglītības reformas pamattēzes

Publicējamo dokumentu sagatavojuši 1992. g. maijā LZA nodibināta komisija, kuras uzdevums bija izstrādāt priekšlikumus zinātnes stratēģijai Latvijā (skat. «Zinātnes Vēstnesis», nr. 8 (36), 1992. g. 1.—15. jūnijs). Komisijas sastāvā darbojas arī 5 apakškomisijas, kas analizēja stāvokli un gatavoja priekšlikumus par konkrētām problēmām.

Pašreizējais stāvoklis

Patlaban Latvijā vēl ir pietiekami spēcīgs zinātniskais un tehnoloģiskais potenciāls, kaut gan tā izmantošana Latvijā labā strauji samazinās, tuvojoties kritiskai robežai, kad zinātne pārstās eksistēt un pašmāju modernās tehnoloģijas izstrāde kļūs praktiski neiespējama.

1991. gada 1. janvārī Latvijā bija apmēram 15 tūkst. zinātnisko darbinieku, aptuveni 4000 no tiem ar zinātniskiem grādiem, tajā skaitā LZA institūtos — 1857 zinātniskie darbinieki, augstskolās 3464 (augstskolu darbinieki tikai daļu laika veltī zinātniskajam darbam). Kāda attiecīgā statistika būtu šodien, nav zināms. Finansējumu no valsts budžeta ar Latvijas Zinātnes padomes starpniecību pilnīgi vai daļēji saņem apmēram 7000 cilvēku. Latvijas tehnoloģiskajiem potenciālam raksturīgs tas, ka valstī ir vairāk nekā 10 tūkst. izgudrotāju, 800 no tiem ir 10 un vairāk reģistrētu izgudrojumu autori; pēdējie lielākoties strādā tehniskajās universitātēs un zinātniskajos institūtos.

Komisija pievērš uzmanību arī tam, ka ZA institūtos un valsts augstskolās strādā galvenokārt latviešu zinātnieki; tie ir tādi kolektīvi, uz kuriem faktiski līdz šim balstījās Latvijas trešā atmoda.

Taču šā skaitliski liela zinātniskā potenciāla finansēšana strauji samazinās. Pētījumu izmaksas pēdējā laikā augušas 100 un vairāk reizi. 1990. gadā zinātnē tika piešķirti 200 milj. rbj. vai 1,6% iekšzemes kopprodukta, bet, sākot ar 1991. gadu, šis finansējums samazinājies līdz 0,3% iekšzemes kopprodukta (zinātne Latvijā tagad praktiski tiek finansēta tikai no valsts budžeta). Salīdzinājumam jāatzīmē, ka tas ir Turcijas, Grieķijas u. c. tamlīdzīgu valstu līmenis. Latvijas kaimiņvalstīs (Dānijā, Norvēģijā u. c.) zinātnē novirza ap 2,5% iekšzemes kopprodukta vērtības.

Grūti izprotamu, varbūt pat politisku iemeslu dēļ sabiedrībā un parlamentā izveidojies un tiek uzturēts nepareizs priekšstats par zinātni un tās nepieciešamību Latvijai.

Tagad pētnieciskais darbs vairumā zinātnisko institūtu faktiski apstājies vai arī sarucis līdz minimumam. Ja tas vēl turpinās, tad vienīgi uz agrāk uzkrāto materiālo resursu rēķina, kuru daudzums faktiski ir izsmēts. Jau labu laiku zinātnes budžetā vairs nepietiek līdzekļu iestāžu infrastruktūras uzturēšanai un darbinieku minimālām algām. Būfībā zinātne saņem tikai sava veida bezdarba pabalstu, jo pētījumiem līdzekļu nepaliek. Virkne lielu institūtu atrodas pilnīga bankrota stāvoklī, un līdz 1992. gada beigām to skaits strauji pieaug. Tas ne tikai sagrauj Latvijas zinātni, bet demoralizē arī pašus zinātniekus.

Ne mazāk kritisks stāvoklis ir augstskolās, kur izglītībai atvēlētie budžeta līdzekļi nesedz ne infrastruktūras uzturēšanu, ne darbinieku algas, turklāt gandrīz nekādi materiālie līdzekļi nav paredzēti studentu apmācībai. Līdz ar to nepieļaujami pazeminās jau tā ne visai augstā jauno speciālistu profesionālā sagatavotība.

Augstākā izglītība Latvijā vēl nav nonākusi līdz pilnīgam sabrukumam, taču šāda tendence ir acīmredzama, un šis process arī izglītības jomā kļūst neapgriezenisks.

Valsts realizētā politika zinātnē un augstākajā izglītībā faktiski latviešu inteliģences lielāko daļu pakļauj

apzinātai degradācijai (izkļūšanai bezdarbnieku, neveiksmīgu biznesmeņu vidū u. tml.) un Latviju pārvērš atpalikušā valstī.

Atbildība par radušos stāvokli zinātnē un augstākajā izglītībā jāuzņemas valdībai, kā arī Latvijas Zinātnes padomei, kas savlaicīgi nav pārskatījusi zinātnisko projektu finansēšanas principus un faktiski nav neko darījusi zinātnes un augstākās izglītības integrācijas jomā.

Tautsaimniecības krīzes apstākļos, kad pašreizējās valsts politikas rezultātā līdzekļi zinātnē no valsts budžeta un citiem avotiem arvien tiek nepārtraukti samazināti, zinātnieku sabiedrībai jāapzinās stāvoklis un valdībai jāuzņemas atbildība par vienu no divām alternatīvām zinātnes politikā — vai kā līdz šim jāļaujas stihiskiem, destruktīviem procesiem, vai, apstieidzot pašsabrukšanu, nekavējoties jāformulē valsts zinātnes politika un steidzīgi jāveic radikāli pasākumi, lai stāvokli normalizētu.

Latvijas valsts zinātnes politika

1. Latvija ir un tai jābūt augsti izglītotai valstij.

Zinātne kā nācijas intelektuālā potenciāla sastāvdaļa ir obligāts priekšnosacījums tautas materiālai, kultūras un sociālai attīstībai, Latvijas pārtapšanai par demokrātisku, attīstītu Eiropas valsti. Latvijai savā attīstībā jāorientējas uz augsti attīstītu tehnoloģiju un augstu zinātnes un izglītības līmeni kā tās priekšnosacījumu.

2. Latvijas valsts prioritāri balsta

2.1. Latvijas identitātei nozīmīgus kultūras, valodas, vēstures un dabas pētījumus, kas ir unikāli un vienīgi Latvijā iegūstami;

2.2. Augsta līmeņa zinātniskus pētījumus tajās tautsaimniecības nozarēs, kuras var kļūt konkurētspējīgas starptautiskā līmenī vai kuru zinātniskais potenciāls ir īpaši svarīgs Latvijai kā ekonomiski attīstītai valstij;

2.3. Pasaules līmeņa zinātniskus pētījumus, kas pasaulē ir guvuši augstu novērtējumu un uzskatāmi par Latvijas intelektuālo bagātību un pasaules zinātniskā potenciāla sastāvdaļu, kas valstī nodrošinātu augstu izglītības kvalitāti.

3. Pastāvīga un vispusīga ekonomiskās konjunktūras analīze pasaulē un Latvijā, lai valdība varētu dot priekšroku tādai tautsaimniecības nozarei attīstībai, kuras perspektīvā būtu konkurētspējīgas pasaules tirgū. Šajās nozarēs nepieciešams organizēt Valsts programmas, kam jānodrošina īpašs valsts finansējums, ārvalstu investīciju garantijas, nodokļu atvieglojumi un banku kredīti.

Par tādām nozarēm varētu kļūt farmācija, radiotehniskais komplekss, būvmateriālu ražošana, mežu izmantošanas industrija, ekoloģiski tīri lauksaimniecības produkti un to pārstrādes rūpniecība. Kompetenču lēmuma sagatavošanai nepieciešama rūpīga ekspertu analīze.

4. Valsts no budžeta un ar nodokļu politiku tuvākajos gados pakāpeniski palielina asignējumus zinātnē — 2—2,5% iekšzemes kopprodukta.

5. Augstākās izglītības un zinātnes, pirmām kārtām fundamentālo pētījumu vienotība, jo kvalitatīvu augstāko izglītību spēj nodrošināt tikai saistība ar aktīvu zinātnisko darbību.

6. Tehniskā progresa un zinātnes politikas realizēšana notiek galvenokārt ar finansu mehānisma palīdzību (valsts pasūtījums, projektu konkurss u. tml.). Valdības sastāvā jābūt Zinātnes ministram bez portfeļa. Zinātnes finansēšanu izlemj un zinātnisko grādu piešķiršanas kārtību nosaka Latvijas Zinātnes padome.

Svarīgākie steidzami pasākumi zinātnes un augstākās izglītības krīzes pārvarēšanai

1. Jāpārskata 1993. gada valsts budžets un tajā zinātnes finansēšanai jāparedz ne mazāk kā 1% iekšzemes kopprodukta.

2. Līdz 1993. gada 1. janvārim kritiski jāizvērtē zinātnieku iesniegtie projekti un jānodrošina atbilstošs finansējums spējīgākajiem zinātniekiem un zinātnieku grupām, kuru līdzšinējais pētnieciskais devums, kā arī potenciāls ir būtisks Latvijai un atbilst pasaules līmenim. Vienlaikus jāfiksē minimālais līdzekļu daudzums uz vienu zinātnisko darbinieku.

3. Valstij ārpus zinātnē atvēlēta budžeta jāizveido īpašs zinātnieku kvalifikācijas saglabāšanas fonds. No tā noteikta summa jāpārskaita jebkuram valsts uzņēmumam vai iestādei, kas iekārto darbā atbilstoši specialitātei zinātniekus, kuri ir atbrīvoti no darba valsts zinātniskajās un augstākajās mācību iestādēs štatu samazināšanas dēļ.

4. Jānodrošina asignējumi no valsts budžeta tehnoloģisko centru un sociālo pētījumu centru veidošanai, nodrošinot darba vietas zinātniekiem un citiem kvalificētiem speciālistiem. Šie centri varētu kalpot par bāzi privāto uzņēmumiem zinātnietilpīgu tehnoloģiju veidošanai.

4.1. Jaundibināto tehnoloģisko centru infrastruktūras uzturēšanas izdevumi to darbības sākumā jāsedz no valsts budžeta. Tiem jāsaņem ilgtermiņa kredīti un nodokļu nomaksas atvieglojumi.

4.2. Tehnoloģisko centru izveidošanā jāizmanto zinātnisko institūtu kadri, iekārtas un telpas. Nepieciešamības gadījumā institūtos reorganizēt par privātajiem vai valsts uzņēmumiem u. tml.

5. Jāsteno reforma, kuras mērķis būtu zinātnes un augstskolu mācību darba tālāka integrācija, spējīgāko zinātnieku iesaistīšanās augstskolu darbā un augstskolu veidošana par moderniem akadēmiskās izglītības un zinātnes centriem, studiju centru veidošana zinātniskajās iestādēs.

Sajā nolūkā

5.1. Uz reformas laiku izveidot Latvijas Zinātnes un augstākās izglītības padomi (LZAIP), kurā ietilptu LZA, LZA ekspertu komisiju, LZA institūtu zinātnisko padomju, augstskolu senātu un fakultāšu domju, Izglītības ministrijas un tās Zinātnes departamenta pārstāvji.

5.2. LZAIP izskatīt un akceptēt augstskolu un citu kolektīvu un personu iesniegtos augstskolu darbības reorganizācijas projektus. Par svarīgāko tajos uzskatīt augstākās izglītības virzienu, profilu un nepieciešamo mācītspēku un palīgpersonālu skaitu, arī vakanto vietu skaitu un specializāciju. Par mācītspēkiem prioritāri ievēlami tie, kas saņēmuši finansējumu saviem zinātniskajiem projektiem, kā tas paredzēts 2. punktā. Studiju programmas jāpakļauj neatkarīgai ekspertīzei un jānodrošina to realizēšana.

5.3. Vakanto vietu aizpildīšana atklātos konkursos. Lai to sasniegtu,

līdz 1993. gada 30. jūnijam augstskolas izsludina konkursu uz vakantajām vietām reorganizējamās un jaundibināmās katedrās un citās struktūrvienībās;

Izglītības ministrija un LZAIP konkursam nodrošina plašu atklātību un tā noteikumu ievērošanu;

konkursam iesniegtos materiālus izskata un mācītspēkus ievēl augstskolu fakultāšu domes un senāti saskaņā ar augstskolu satversmēm;

ja ir nepieciešams, LZAIP uz laiku papildina senātas domes ar citām kompetentām personām;

personām, kas nav apmierinātas ar vēlēšanu rezultātiem, ir tiesības iesniegt apelāciju LZAIP, kas var organizēt neatkarīgu ekspertīzi.

Komisijas priekšsēdētājs
E. GRĒNS,

Komisiju locekļi
**A. BALKLAVS,
U. CIELĒNS,
M. KALNIŅŠ,
J. DZELME,
J. KRISTAPSONS,
U. SEDMALIS,
I. TĀLBERGA,
H. ZENKEVIČS**

PAZIŅOJUMS

1993. gada 7. janvārī pl. 15.00 Latvijas Universitātes Fizikas un matemātikas fakultātes 13. auditorijā notiks LU Habilitācijas padomes matemātikā atklātā sēde, kurā darbu kopumu habilitētā matemātikas zinātnieku doktora iegūšanai aizstāvēs

Teodors CĪRULIS.

Tēma: «Asimptotiskās metodes matemātikā fizikā un skaitļošanas matemātikā».

Ar darbu kopumu var iepazīties LU Fizikas un matemātikas fakultātes 137. un 167. telpā.

Tālrunis uzziņām 228673 un 227520.

ANDRIS BUIKIS,

LU Habilitācijas un promocijas padomes matemātikā priekšsēdētājs

EKSPERTI NO EIROPAS

Rīgā viesojās zinātnes eksperti no Anglijas, Dānijas un Spānijas. Viņi iepazinās ar zinātnes stāvokli Latvijā, apmeklēja Salaspils atomreaktoru.

Mūsu atomreaktors plaši pazīstams ar pētījumiem kodolfizikā un radiācijas fizikā. Apmācības kursu te savā laikā apguva Irākas, Lībijas un Ziemeļkorejas speciālisti.

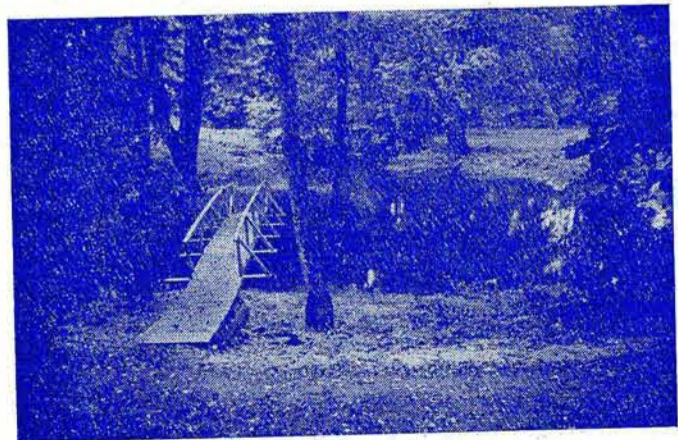
Viesi tika informēti par to, ka atomreaktoram pašlaik trūkst līdzekļu tālākiem pētījumiem. Pārtraukta pat radioaktīvo izotopu

ražošana onkoloģijas vajadzībām.

Notika domu apmaiņa par iespējamo palīdzības sniegšanu Latvijas zinātniekiem. Ir nepieciešams izvērtēšanai iesniegt pētniecības projektus.

Eiropas eksperti tikās ar Augstākās Padomes priekšsēdētāja vietnieku V. Birkavu, izglītības ministru A. Piebalgu, zinātnes departamenta direktoru A. Kapeņnieku, premjerministra padomnieku E. Ikaunieku un citiem.

M. OSKARS

«Zinātnes Vēstnesis».
Redaktors Vilhelms Luža.
Redkolēģijas vadītājs Evalds Mugurēvičs.
Redkolēģijas locekļi: Elmārs Beķeris, Mārtiņš Beķers,
Juris Ekmanis, Jānis Graudonis, Jānis Kļava, Oskars Martinsons.

«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.
Lai kraksts iznāk kopš 1989. gada.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
Reģistrācijas apliecība nr. 0075.
Redakcijas adrese: Rīgā, Turgeņeva ielā 19.
Tālrunis 212706 un 461077.

Indekss 77165.
Iespiests a/s «Preses nams» tipogrāfijā, Rīgā, Balasta
dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. iespiedloksne.
Tirāža 1500 eks.
Pasūtījums nr. 1680.